

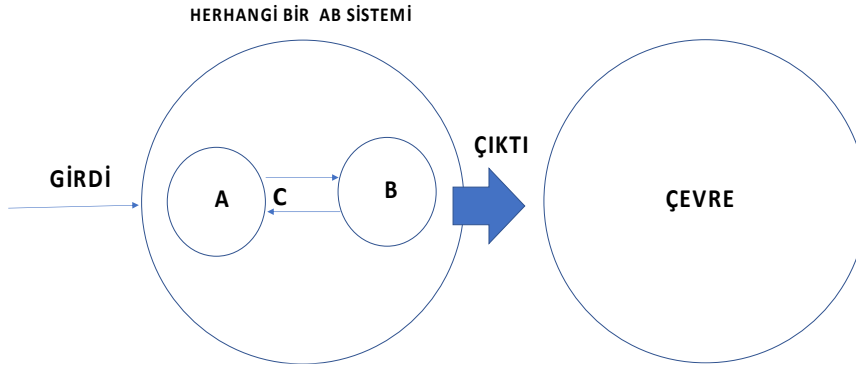
ÖZGÜRLÜK NEDİR, ÖZGÜR İRADE NEDİR?..

Münir Aktolga

Ocak 2008 (yeniden yayınlanma: Nisan 2023)

Özgürlük, klasik fiziğin (Newton Fiziği'nin) her biri "objektif-mutlak gerçeklik" olan metafizik nesnelere -varlıkların- gene "objektif mutlak bir gerçeklik" olan uzay zaman içinde "kendinde şeyler" olarak "istedikleri gibi" hareket edebilmeleri değildir! Çünkü, ne böyle bir evren vardır, ne de bu türden nesnelere ve onların hareketleri!!¹ Ama o, özü itibarıyla "kendinde şey" olan varlıkların daha sonra kendi aralarında girecekleri karşılıklı ilişki-etkileşme esnasında birbirleri üzerine uygulayacakları kuvvete **tabi** olarak ($Kuvvet=kütle \times ivme$) etki=tepki ilişkisi içinde mekanik anlamda "hareket etmeleri" de değildir!!.

Özgürlük, her durumda, bir sistemin içinde partneriyle "yaratırken yaratılmak" ilişkisi içinde olan izafi gerçeklik varlıklarının (şekilde A ve B) sistemin çevreyle etkileşimi sürecinde içerdeki bağımlılıklarıyla birlikte anlam kazanan **diyalektik anlamda fonksiyonel bağımsızlığıdır...** **Özgür irade** de zaten, sistem dışı unsurların iradesine tabi olarak sürüklenmeksizin, ne yapacağına sistem ilişkisi içinde bağımlı iken bağımsız bir şekilde **kendin olarak karar verebilmek oluyor...**

-Herhangi bir AB sisteminin içinde yer alan A ve B'nin "özgürlükleri", onların etkileşim içinde birbirlerini yaratırken yaratılan izafi gerçeklikler olarak fonksiyonel varoluşlarıyla anlam kazanır...

-Yukardaki şekilde, aynı ifade -özgürlük ve varoluş anlayışı- bir sistem olarak sistem merkezinde (C) ürettiği "çıkıtı" ile "çevre"yi etkileyerek yeni bir C-"Çevre" sisteminin ortaya çıkmasına neden olan C ve "Çevre" için de geçerlidir. (Dikkat edilsin, burada söz konusu olan, her etkileşimle birlikte sistem ilişkisi zemininde farklı izafi gerçeklikler olarak ortaya çıkan unsurların özgürlüğüdür...) Evrensel oluşumun bu sonsuz zincirini istediğiniz kadar uzatabilirsiniz!..

Burada altı çizilmesi gereken nokta:

Ne, bir bütün olarak AB sisteminin ve onun içinde yaratırken yaratılan unsurlar olarak A ve B'nin, ne de, AB'nin etkileşim halinde olduğu "çevrenin", hiçbir şekilde,

¹ „Herşeyin Teorisi...“ <http://www.aktolga.de/z6.pdf>

“herhangi bir dış kuvvetin -iradenin- etkisi altında sürükleniyor-hareket ediyor durumda olmamaları, yani “tabi olma” anlamında bir bağımlılık ilişkisi içinde olmamalarıdır”! Olaya sistem zemininden bakınca, her aşamada, izafi gerçeklik olarak varolan unsurların birbirleriyle olan bağımlılık ilişkisi içinde özgürce hareket ettikleri anlaşılır...Yani, her aşamada etkileşime katılan unsurlar “daha önceden” varolan kimlikleriyle mutlak anlamda mekanik bir özgürlük içinde davranmıyorlar!.. Tam tersine, her etkileşim o an yeni bir kimlikle birlikte “kendisini” yenilemiş yeni ve özgür kimliklerin ortaya çıkmasına neden oluyor...

Önce, biraz daha ayrıntılı olarak “herhangi bir “dış kuvvetin etkisi altında sürükleniyor durumda olmamanın, bir dış iradeye tabi olmamanın” ne anlama geldiğini görelim. Sonra da “bağımlı iken bağımsız” olarak sahip olunan varoluş şeklinin ne anlama geldiğini, bu iki varoluş şekli arasındaki ilişkiyi ele alacağız...

Doğada, “herhangi bir dış kuvvete tabi olmadan”, bir sistemin içinde “bağımlılık ilişkisiyle birlikte “özgürce” gerçekleşen hareketler ikiye ayrılırlar...

-Birincisi; hiçbir dış kuvvetin etkisi altında olmadan -ona tabi olmadan- yapılan atalet hareketleridir...

Burada “atalet hareketinden” kasıt sadece Galile’nin mekanik anlamdaki o “düzgün doğrusal hareketi” değildir tabii! Çünkü aslında doğada Galile’nin tanımladığı anlamda bir “atalet” ve “atalet hareketi” yoktur!² Sadece, kısa mesafeli mekanik hareketler için günlük hayatımızda kullanım değeri açısından böyle bir şey söz konusu olabilirdi! Bu konuyu “Herşeyin Teorisi”nde ele aldığımız için burada ayrıntılara girmiyorum. Fizik kitaplarında, belirli bir kuantum seviyesinde “düzgün dairesel ivmeli hareket” yaptığı söylenen bir elektron da (!) pekala kuvvetten arınmış bir ortamda atalet hareketi yapmaktadır...³

-İkincisi, sistem ilişkisi içinde bir durumdan bir başka duruma geçerken yapılan (“devrimci”) ivmeli hareketler...

Bunların dışında başka bir şey -bir hareket biçimi- yoktur aslında!.. Bir dış kuvvete ($K=ma$, kütle x ivme) tabi olarak gerçekleşen bütün o diğer mekanik hareketleri daha sonra göreceğiz, şimdilik onları bir yana bırakıyoruz...

Bir dış kuvvete tabi olmadan bir durumdan bir başka duruma geçiş aralığında gerçekleşen ivmeli hareketler (biz bunları “devrimci” hareketler olarak da algılarız⁴) söz konusu sistemin çevreden gelen etkileri (madde-enerji-enformasyon şeklinde) sahip olunan bilgi temeliyle değerlendirip-işleyerek gerçekleştirdiği hareketlerdir. Bu tür hareketler daima, iki durum arasında, birinden diğerine geçiş süreci boyunca meydana gelirler. Öyle ki, bu durumda “kendin olarak” gerçekleşmeyle, “özgür iradeyle” hareket etmek aslında bir ve aynı şey olur. Çünkü, ancak “kendin olarak” gerçekleşirken bu işi “özgürce” yapmış olursun. Yani bunlar, hiçbir şekilde, objektif-mutlak gerçeklik olarak önceden varolan varlıkların-nesnelere daha sonra ortaya çıkan reaksiyona dayalı hareketleri olmaz!.. Burada bütün mesele, dışardan gelen madde-enerji-enformasyonun sistemin içindeki bilgiyle değerlendirilip-işlenilmesi

² Yoktur, çünkü bütün sistemler “açık sistemlerdir”... Her şey, her an karşılıklı etkileşim sürecinde yaratırken yaratılarak izafi bir gerçeklik olarak anlam kazanır. Bu nedenle, “atalet” ve “ivmeli hareket” kavramları izafi kavramlardır; yani ne mutlak anlamda bir “atalet”, ne de “ivmeli hareket” söz konusudur!..

³ “Herşeyin Teorisi...” <http://www.aktolga.de/z6.pdf>

⁴ Dikkat! Buradaki “devrimci hareket” anlayışı mekanik anlamda bir “reaksiyon” olmayıp, eskinin içine sığamaz hale gelen potansiyelin bir üst ilişkiler ağına sızamaya neden olarak gerçekleşmesidir...

sonucunda, sistemin diyalektik anlamda kendi inkarı olarak, belirli bir varoluş biçimiyle -bir hareket şeklinde- ortaya çıkmasına (gerçekleşmesine, yeniden yaratılışına) dayanıyor. Yani, dış kuvvetin iradesine-etkisine tabi olarak -bir reaksiyon şeklinde de olsa- sürüklenilmiyor da, bu etki değerlendirilip işlenilerek özgür bir şekilde -kendin olarak- gerçeleşmiş oluyor...

Buradaki, “kendin olarak gerçekleşerek özgürce hareket etmenin” bilişsel anlamda bilinçli olmakla falan alakası yoktur! Hayvanlarda olduğu gibi duygusal anlamda bir bilince-benliğe sahip olarak meydana gelen hareketler de özgürce gerçekleşmektedir.⁵ Örneğin, doğada serbest olarak yaşayan bir hayvan duygusal anlamda özgürdür, duygusal bir bilinçle özgürce hareket etmektedir; ama, hayvanat bahçesinde bir kafeste yaşayan hayvan özgür değildir! Çünkü o demir kafes onun özgür iradesini engelleyen bir dış kuvveti temsil etmektedir. Doğal denge içinde hayvan, çevreden gelen etkileri sahip olduğu bilişsel olmayan-duygusal bilgilerle işleyerek özgürce hareket eder. Bu onun varoluş koşuludur zaten...

Evet, duygusal anlamda “irade”, çevreden gelen enformasyonların yaşamı devam ettirme süreci içinde sahip olunan bilgilerle değerlendirilip-işlenilmesi sonucunda çevreye karşı bir cevap şeklinde ortaya çıkar. Bu, daha sonra sadece insanlarda görülen ve “önbeyinin” gelişmesine bağlı olarak ortaya çıkan bilişsel iradenin de ön şartıdır. Aslında bu, bir yerde, varolabilme yeteneği-kabiliyeti anlamına geliyor. Çünkü, bu işi yaparken-yapabiliyorsan kendin olarak da gerçekleşerek varolabiliyorsun...

Birinci türden özgürlük, yani atalet haliyle birlikte anlam kazanan özgürlük belirli bir kuantum seviyesinde bulunan elektronunki gibi, farkında olmadan sahip olunan “potansiyel gerçeklik varoluş haline” ilişkindir. Yani, “kendimizden” bile bağımsız olarak sahip olduğumuz “özgürlüğümüzdür”! Çünkü bu durumda (atalet halinde), çevreyle etkileşimde-ilişkilerde bir denge söz konusu olduğundan, çevreye karşı reaksiyon olarak ortaya çıkan bir benlikten de bahsedilemez.⁶

Belirli bir kuantum seviyesinde bulunan bir hidrojen atomunu düşününüz. Bu, elektronla proton arasındaki bir denge halini ifade etmektedir.⁷ Burada elektron ve proton birbirlerini potansiyel-virtüel-kuvvetlerle (fotonlarla) eşit olarak etkilediklerinden, sonuç olarak her ikisi de, birbirlerine karşı potansiyel bir “bağımlılık” ilişkisi içinde, birbirlerinden “bağımsız” olarak “özgürce” hareket etmektedir! Bu durumda, çevreyle “durum değiştirecek anlamda bir etkileşme (madde-enerji-enformasyon alış veriş) olmadığı için, dışardan gelen etkiye karşı bir tepkiden-reaksiyondan da bahsedilemez (bu anlama gelen izafi de olsa bir “kimlik” oluşmaz).⁸ **Bu yüzden de zaten, atalet halinin gerçekliği “potansiyel bir gerçekliktir” diyoruz. Yani, belirli bir kuantum seviyesinde bulunan bir elektronun, uzay zaman içinde objektif izafi gerçeklik şeklinde de olsa bir varlığı söz konusu değildir! Bu haliyle o sadece, belirli bir konfigürasyon uzayına yayılmış “potansiyel bir gerçekliktir” o kadar! Bu nedenle, artık onun “özgür iradesinden” bahsetmek de mümkün olmaz! Çünkü ortada özgür iradeye sahip olacak objektif anlamda bir kimlik yoktur. Olmayan bir kimliğin özgür iradesinden de bahsedilemezdi! Kısacası, belirli bir kuantum**

⁵ Duygusal ve bilişsel bilinç-bilgi konuları için: <http://www.aktolga.de/t2.pdf>

⁶ İnsan söz konusu olunca, bu hal, derin uyku ve koma halidir. Bu durumda bir benlik -self- oluşmaz. Bu konuyu da gene daha önce ele almıştık: <http://www.aktolga.de/t2.pdf>

⁷ Bu “denge” tabi izafi bir dengedir! Bu konuyu da daha önce bütün ayrıntılarıyla ele aldık (“Herşeyin Teorisi”) Kısaca özetlersek; bu evrende yer alan bütün gerçek sistemler açık sistemlerdir; bu nedenle, mutlak denge-atalet hali-diye bir şeyden bahsedilemez. Her şey, izafi bir birlik zemininde dış dünya ile etkileşmeye bağlı olarak gerçekleşir...

⁸ Tabi her an varolan, ama durum değiştirme etkisine sahip olmayan “kuantum dalgalanmaları” hariç!

seviyesinde bulunan “özgür” bir elektron (tıpkı derin uyku, ya da koma halindeki bir insan gibi!) özgür iradeden yoksun bir elektrondur! Ne zaman, nerede, hangi noktada olacağı bilinmeyen-belli olmayan, bunu onun kendinin de bilmediği, bu konuda bir iradesinin oluşmadığı bir elektrondur! Belirli bir andaki enerjisi, momentumu belirsiz olan- potansiyel bir varlığın ne kadar özgür bir iradeye sahip olduğu söylenilebilir ki; ama gene de bu süreç içinde o -potansiyel olarak- özgürdür, bağımsızdır, bundan hiç şüphe yok! İşte size varoluşun iki biçimi ve iki özgürlük anlayışı...

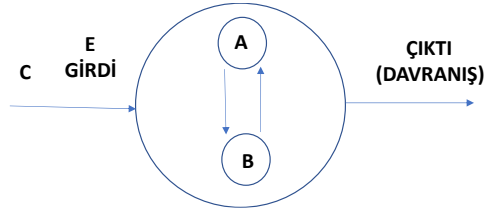
Öte yandan, bir elektron, dışardan gelen bir fotonun-enformasyonun- etkisiyle izafi-objektif bir gerçeklik haline dönüşerek bir durumdan bir başka duruma geçerken bu kez kelimenin tam anlamıyla özgürce hareket etmektedir. Bu durumda onun özgürlüğü artık dışardan gelen enformasyonun değerlendirilmesi sonucunda oluşan kimliğiyle bağlantılı bir özgürlüktür. Çünkü artık ortada etkileşme süreci içinde yaratılan objektif izafi gerçeklik bir elektron vardır...

Bu iki durumu, özgürlük ve bağımsızlığın bu iki biçimini birbirinden ayırabilmek gerekiyor...

Dikkat ederseniz her iki durumda da “mutlak bağımsızlık” diye bir şey yoktur! Söz konusu “bağımsızlık” daima “bağımlılık ilişkisi içindeki bir bağımsızlıktır”!⁹

Objektif gerçeklik alanına girdiğimiz zaman, atalet halinin potansiyel gerçekliğine ilişkin olarak kullandığımız “potansiyel-özgürlük” kavramının yerini artık, objektif izafi gerçeklik bir varlığın bağımlılık ilişkisi içinde özgürce-özgür iradeyle varolması-davranması kavramı alıyor demiştik, devam ediyoruz...

“Belirli bir amaca yönelik olarak davranmak” diyoruz, ne demektir bu? Bilinç dışı-bilinçli ayırımını bir yana bırakarak, olayı enformasyon işleme süreci açısından genel olarak ele almaya çalışalım:

Herhangi bir AB sistemine “dışardan”-çevreden bir enformasyon (E) geliyor diyelim. Sistemin girdi unsuru A sistemin içindeki bilgiyi kullanarak bunu değerlendirip işler, sonra da hemen bir reaksiyon-modeli hazırlayarak bunu sistemin motor unsuruna iletir, motor sistem olarak B de bunu hayata geçirerek “davranış” adını verdiğimiz çıktıyı oluşturur. Bütün o, bilinçli ve bilinç dışı davranışların işleyiş mekanizmalarının özü-esası budur. Bir elektron da bu şekilde davranır, tek bir hücre de, bir hayvan da.¹⁰ Şimdi soru şu oluyor: AB sistemi (bir insan, ya da bir elektron) bu durumda özgür iradeyle mi hareket etmektedir?..

Yukardaki mekanizmayı-işleyişi gözönünde tutarak soruya cevap arayalım: AB sisteminin çıktısı, enformasyonun AB’ye girişiyle birlikte başlayan sürecin sonucudur. Bu nedenle, AB’nin “karar vermesi” ve bu karar doğrultusunda bir davranış içine girmesi tamamen dışardan gelen enformasyonla (E) ilgilidir. Burada “amaç” (objektif olarak), E’nin değerlendirilip-işlenmesi sonucunda ortaya çıkan hedefe ulaşma çabası oluyor. “Karar”, bu

⁹ Bu noktada bizim o 20. Yüzyıl kalıntısı eski “tam bağımsızlık” tezleri aklıma geliyor!..

¹⁰ <http://www.aktolga.de/t4.pdf> , <http://www.aktolga.de/z6.pdf>

işin nasıl yapılacağına dair davranış modelinin geliştirilmesi, “davranış” da, alınan bu kararın motor sistem aracılığıyla uygulanmasıdır.

Şimdi tekrar başa dönerek soruyoruz, bu durumda izafi objektif gerçeklik olarak varolma sınırları içinde “özgür irade” nedir, “özgürce davranmak” nedir? Ya da, var mıdır böyle bir şey?..

Yukardaki şekilde E'ye kaynak olan nesne ile AB sistemi, etkileşme öncesinde, birbirleri için potansiyel gerçeklik durumundadırlar. Bu nedenle, bunlar ancak arada bir etkileşme başladığı an birbirlerine göre izafi objektif gerçeklik haline gelirler. Ama bu durumda da, AB sisteminin vereceği karar-çıktı artık sadece AB' ye ait bir özellik-yetenek- olmakla kalmaz, o, bu andan itibaren artık E'ye kaynak olan nesne ile AB'nin oluşturacağı yeni sisteme ait bir özellik olarak ortaya çıkar...

Bu durumda, karar veren ve uygulayan kimdir?..

Bir örnek: Diyelim ki, bir döner büfesinde dönercilik yapıyorsunuz (!)¹¹ ve bir müşteri geldi, “iki döner” istedi ve “sadece salatalı olsun, sos-acı falan istemiyorum” dedi! Şimdi bu durumda, müşteri-satıcı mekanizması nasıl işliyor onu görelim:

Müşteri gelmeden önce müşteri ve satıcı birbirleri için “potansiyel gerçeklik” durumundadırlar. Müşteri gelipte “merhaba” dediği an ilişki başlıyor; yani o ilk merhaba'yla birlikte bunlar birbirlerini “izafi objektif gerçeklik” haline dönüştürmüş oluyorlar! Dönere ilişkin enformasyon ise “ilk durumdan” itibaren sistemi harekete geçiren “girdi” rolünü oynamaktadır. Bunun ardından, önce hemen satıcının kafasında- onun “özgür iradesiyle”- bir davranış modeli oluşur (nasıl bir döner yapacağına ilişkin nöronal bir ağ oluşup aktif hale gelir), sonra da bu nöronal model, gene satıcının “özgür iradesine” bağlı olarak onun motor sistemine verilir ve davranış haline getirilir, satıcı döneri yapmaya başlar. Ortaya çıkan sonuç, satıcının “özgür iradesiyle” yaratılmasına katkıda bulunduğu bir sentezdir.

O halde tekrar soralım: “Özgür irade” nedir?..

“Özgür irade”, ne yapılacağına varlığı kendinden menkul-metafizik bireylerin- nesnelerin, “kendinde şey” varlıkların hiçbir etkene bağlı olmaksızın kendiliklerinden, karar verebilme yeteneği değildir! Böyle bir şey yoktur! Özgür irade, daima, belirli bir SİSTEMİN İÇİNDE OLUŞAN SİSTEM İRADESİDİR. Özgür davranış da, gene daima bir SİSTEM DAVRANIŞIDIR.

Evet, irade demek, kendi isteğinle karar verebilmek demektir. Ama daha işin başında, o “kendi isteğin” dediğin şey bile ancak dışardan gelen etkilere karşı bir davranışla birlikte ortaya çıkıyor. Yani öyle “kendin” (self) diye, ne yapacağına kendisi karar veren mutlak bir gerçeklik -varlığı kendinden menkul bir benlik- söz konusu değildir. Bu yüzden de özgür irade, kendinde şey olarak “tam bağımsız” bir şekilde karar verebilmek anlamına gelmiyor! Baskı altında olmadan, herhangi bir dış kuvvete tabi olmadan, ama daima çevreyle ilişki, etkileşme içinde karar verebilmek anlamına geliyor. Burada altı çizilmesi gereken nokta, “kendi isteğimiz” denilen iradenin kendinde şey olarak varolan bir benlikten kaynaklanmadığıdır. Benliğimiz, çevreyle ilişki içinde oluşuyor. İsteklerimiz de, özgürce gerçekleşen bir “bağımlılık” ilişkisi içinde “bağımsız” bir şekilde ortaya çıkıyor...

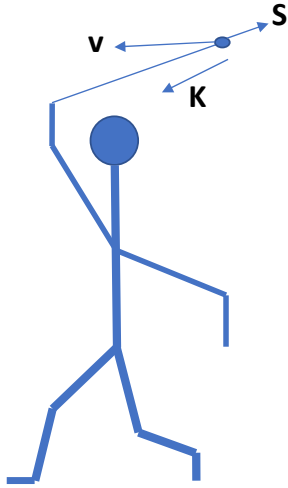
Bir örnek daha verelim: Su içmek istiyoruz! Bu nedir şimdi? “Benim” -kendinde şey anlamında- “özgür iradem”midir burada su içme isteğini belirleyen? Hayır! Öyle “ben” diye

¹¹ Bir zamanlar ben bu işi de yaptım!.. Görüyorsunuz, yıllarca hep “eli hamur ovalar gözü dana kovalar”ı oynadım ben , oynamak zorunda kaldım!!

metafizik bir varlık yok ki benim içimde!! İzafi bir gerçeklik olarak benim organizmamla su-çevre arasındaki ilişkidir işin altında yatan. Organizma-çevre ilişkisinde organizmanın su dengesi bozulduğu an bu durum Hipotalamusa bildirilir ve organizmanın “Homeodinamik” sistemi çalışmaya başlar, bu işleyişin sonucu da çalışma belleğinde “su içme isteği” şeklinde kendini ifade eder, olay budur. Yani, su içme isteği, kapalı bir sistem olarak “benim organizmam” ilişkin, mutlak anlamda bir özgürlük ifadesi değildir. Organizma-çevre sistemine ait bir durumdur...

Davranışlarımız, bir sistem zorunluluğu olarak yapmamız gereken şeylerin özgür irademizle yapılmasının sonucudur. Buradaki “benlik” gibi, onun varoluş biçimi olan “davranışlarımız” da izafi oluşumlardır. Kendinde şey olarak varolan bir bireye değil, çevreyle ilişkisi içinde izafi olarak her an yeniden yaratılarak varolan gerçek bir bireye ait varoluş biçimleridir.

Şimdi, bütün bu söylenenleri daha açık-anlaşılır hale getirebilmek için gene daha önce ele aldığımız bir örneğe -“ipe bağlı taş” örneğine- dönüyoruz ve bunu, belirli bir kuantum seviyesinde bulunan bir elektronun hareketiyle karşılaştırmaya çalışıyoruz:¹²

İpe bağlı olarak dönmekte olan taş örneğinde taş, ip aracılığıyla uyguladığımız kuvvetin (K) etkisi altında, bir (v) hızıyla zorunlu olarak hareket etmekte, dönmektedir. Aynen kölecî sistemde bir kölenin hareketine benzer bu!! Köle gibi (ya da, hayvanat bahçesindeki bir hayvan gibi), buradaki taşın da özgür iradesinden-özgürce davranışından bahsedilemez! Bir kuvvet vardır ortada ve taş da bu kuvvete tabi olarak hareket etmektedir. Taşın bu kuvvete-“merkez-çekim kuvveti” karşı uyguladığı atalet direnci (“merkezkaç kuvveti”) ise gerçek bir kuvvet değildir, “kuvvet olmayan bir kuvvet” (S) deniyor buna.

Olay bu kadar basit! Bütün mekanik sistemlerde durum budur. Merkezi bir kuvvet vardır ortada ve bir de bu kuvvete bağlı olarak -onun iradesiyle- hareket etmekte olan bir köle-bir nesne! Ne bağımsızlıktan, ne de özgürlükten bahsedilebilir böyle bir ortamda!..

Bu durumda, taşın belirli bir andaki konumunu (örneğin yerini ve hızını) bilirsek (ki bunlar bilinebilir değerlerdir), hareket yasaları gereğince, onun daha sonraki durumuna-konumuna ilişkin bilgileri de önceden tam olarak söyleyebiliriz. Buna da “klasik determinizm” deniyor..

Daha ileri giderek buradaki mantığı bütün bir evrene de taşıyabiliriz!..

Çok basit! Evreni boş bir sahne, nesnelere de bu sahnede yer alan oyuncular olarak düşünürsünüz olur biter!¹³ Bu durumda, “evrensel varoluş-oluşum” süreci dediğimiz şey de, her biri “kendinde şey” olarak varolan nesnelere arasındaki ilişkilere-etkileşmelere indirgenmiş olacaktır. Birbirlerini etkileyerek mekanik bir şekilde yer değiştiren nesnelere bu şekilde bir durumdan başka bir duruma geçmiş olurlar. Böylece, eğer belirli bir anda bütün bu nesnelere konumunu ve hareketini tesbit edebilen-belirleyebilen süper bir bilgisayara sahip

¹² a.g.e

¹³ Mekanik dünyanın, Newton fiziği'nin dünyası böyle bir şeydir!..

olsaydık, bunun aracılığıyla, geleceği de önceden tam olarak bilmemiz mümkün olabilirdi!! Böyle bir bilgisayarın ne zaman yapılacağı, ya da yapılıp yapılamayacağı ayrı bir konudur, önemli olan, böyle bir şeyin prensip olarak mümkün olmasıdır. Evrenin her yanında aynı şekilde işleyen bir saati de-mutlak bir zaman ölçücü olarak- yukardaki tabloya dahil ederseniz, olay apaçık ortaya çıkar. Mutlak bir uzay-zaman, böyle bir uzay-zamanın içinde, belirli bir anda uzay-zaman koordinatlarıyla varolan mutlak gerçeklikler olarak varlıklar ve önceden belirlenmiş bir gelecek...İşte size Newton'un ve bütün bir klasik fiziğin dünyası! "**Kadercilik**" denilen şey de budur işte!.. **Ve işte size bütün o idealist-materyalist dünya görüşlerinin evrene bakış açısı... Söylersiniz bana, böyle bir tablo karşısında materyalizmle idealizm arasında ne fark vardır!..**

İkisi de esas olarak aynı varoluş zemininden yola çıkmıyor mu bunların: Boş bir uzay ve mutlak bir zaman değil midir ikisinde de çıkış noktası? İkisi de mutlak anlamda determinist-yani kaderci değil midir bunların?. Tek fark; birisi, yani idealizm, "mutlak gerçeklikler olarak varolan varlıkları yaratan bir idee vardır" diyor, diğeri, yani materyalizm ise, "hayır, onlar kendinde şeyler olarak zaten vardılar, varolmak için bir idee'ye-yaratıcıya- ihtiyaçları yoktur" diyor. Beğen beğendiğini!.. Her ikisi de sınıflı toplum icadı dünya görüşleridir bunların. İnsanlığın içinde gelişip olgunlaştığı ideolojik yapılarıdır. Ama artık o kurtçuk kelebek haline geldi, buna bağlı olarak da bütün o ideolojik yapılar yıkılıp yok oluyorlar!.

İpe bağlı dönmekte olan taş örneği ve bir elektronun yörünge hareketi!..

Bir hidrojen atomunda¹⁴ belirli bir kuantum seviyesinde-potansiyel gerçeklik olarak yörünge hareketi yapmakta olan bir elektronun, hiçbir gerçek kuvvete tabi olmadan- potansiyel bir bağımlılık ilişkisi içinde- özgürce atalet hareketini yapmakta olduğunu söyledik. Bu durumda, elektronla proton arasındaki kuvvet ("Coulomb kuvveti") potansiyel-virtüel- bir gerçekliktir; yani ortada, $K=ma$ ya göre ivmelendirici objektif -bu anlamda gerçek- bir kuvvet söz konusu değildir. Eğer ipe bağlı taş örneğinde olduğu gibi elektron gerçek bir kuvvetin etkisi altında olsaydı, elektromagnetik teoriye göre etrafa sürekli enerji yayması gerekirdi ki, bu durumda da bir süre sonra zaten sistem çökerdi!.. **Kısacası, belirli bir kuantum seviyesinde çekirdeğin etrafında dönmekte olan bir elektronla, kolumuzla uyguladığımız bir kuvvete tabi olarak düzgün dairesel-ivmeli hareket yapmakta olan bir taş aynı durumda değildir. Bu yüzden de, mekanik bir gerçeklik olan o taş için söyleyeceklerimizi artık bir elektron için söyleyemeyiz.**¹⁵ Taş, kolumuzla uyguladığımız kuvvete tabi-bağımlı olarak hareket etmekte-dönmektedir; ama bir elektronu hareket ettiren - taş örneğinde olduğu gibi sürekli enerji harcıyarak onu döndüren- böyle bir kuvvet söz konusu değildir. Ayrıca, eğer proton-çekirdek (tıpkı kolumuz gibi) bir enerji harcıyarak elektronu döndürüyor olsaydı, bir süre sonra artık onu döndüremez hale gelirdi! Çünkü, dışardan enerji almadan, enerji harcıyarak bir iş yapmak mümkün değildir. Kolumuzla bir enerji harcıyarak taşı döndürüyoruz, çünkü, harcadığımız enerjiyi yediğimiz besinlerle falan çevreden sağlıyoruz, ama bir protonun-atom çekirdeğinin elektronu döndürmek için böyle bir şansı yoktur!!

Ve diyalektik determinizm...

Kendinde şey olarak "objektif mutlak gerçeklik" bir varlığa sahip olmayan bir elektronun (yani belirli bir anda uzay-zaman içinde belirli bir konuma, hıza, momentuma, enerjiye vb. sahip olmayan bir "elektronun") gelecekte ne durumda olacağını önceden belirlemek de mümkün değildir. Belirli bir konfigürasyon uzayına

¹⁴ Olayı daha basite indirgemek için hidrojen atomunu örnek alıyorum, aslında mekanizma bütün diğer atomlar için de aynıdır...

¹⁵ a.g.e

yayılmış bir madde enerji alanının zamana bağımlı olmadan yaptığı bir hareketten yola çıkarak gelecek için kehanette bulunmak söz konusu olamazdı!..

Bu durumdaki bir elektronu, Heisenberg İlkeleri çerçevesinde, objektif izafi bir gerçeklik olarak tanımlayabilmek için, önce onunla etkileşerek, onu belirli bir anın içinde yakalayabilmemiz gerekir! Ama bu işi yaptığımız anda da, ortaya çıkan elektron, artık biz onunla etkileşmeye başlamadan önce bizden bağımsız olarak varolan “elektron” değildir! Bizimle ilişki içinde varolan-yaratılan izafi bir gerçekliktir. Ve esas olan da budur! Çünkü, etkileşme-ölçme işlemi-bittiği an, o (yani elektron) tekrar içinde bulunduğu atalet alemine - kuantum seviyesindeki potansiyel gerçeklik haline- dönecektir. Zamana bağlı olmayan bir dünyada atalet hareketine başlayan bir elektronun gelecekteki davranışlarından bahsetmek ise abesle içtimal etmektir!..

Ama biz ne yaparız, ölçme işlemi bitince, üzerinde ölçme işlemi yaptığımız elektrona ilişkin bütün o ölçü değerlerini taşıyan bir hareket denklemi-dalga fonksiyonu-yazarız ve deriz ki, “eğer gelecekte de, dalga fonksiyonu (ψ) olan bu elektronun üzerinde gene bir ölçme işlemi yapacak olsaydık, elde edeceğimiz değerler şu an elimizde bulunan dalga fonksiyonunun karesiyle orantılı olan muhtemel değerler olacaktır”. **Yani bu durumda artık tartışma, gerçekleşme ihtimali bulunan değerlerden hangilerinin mümkün olabileceği üzerine olacaktır.**

Peki, elektron değil de bir insan söz konusu olsaydı, o zaman ne diyecektik? Yani, insanların “alınlarında yazılı olan bir gelecek planı” var mıdır? Ya da, bir insanın belirli bir andaki durumundan yola çıkarak onun gelecekte nerede olacağına, ne yapacağına ilişkin kehanette bulunabilir miyiz!?..

Belirli bir anda bir insanın varlığını temsil eden nöronal etkinlik (nefs-benlik-self), o anın içinde çevreyle gerçekleşen etkileşmeye bağlı olarak oluşan elektriksel bir aksiyon potansiyelleri demeti olarak bir reaksiyon modelidir. Yani o insan, kendi kimliğiyle, benliğiyle içinde bulunduğu uzay-zamanda, her an yeniden yaratılan izafi bir oluşumdur. Öyle “belirli bir an” diye mutlak bir zaman ve buna ilişkin mutlak bir uzay bulunmadığı için, mutlak bir benlik de söz konusu değildir. Her an yeniden yaratılan izafi bir benliktir gerçek olan. Bu nedenle, her anın içindeki benliğimizi temsil eden nöronal model, gerçekleşmesi ihtimal dahilinde olan nöronal etkinliklerden o anın içindeki etkileşmeye göre mümkün hale gelendir.

Bu ne mi demek, şöyle düşünelim:

Herhangi bir etkileşme öncesinde beynimizdeki sinaptik yapıyı, etkileşme anında aktif hale gelmesi ihtimal dahilinde olan sinapslardan oluşan potansiyel bir gerçeklik olarak düşünürsek; ancak belirli bir etkileşmedir ki, aktif hale gelmesi ihtimal dahilinde olan bu sinapslardan bir kısmının aktif hale gelmesine neden olur. Yani, aktif hale gelme olanağı bulunan sinapslardan hangilerinin aktif olacağını belirleyen sisteme dışardan gelen “girdi” oluyor. Bu durumda, birçok ilişkiler -etkileşmeler- sonucunda, bir insanın çeşitli etkilere karşı verebileceği bütün cevapları bir araya getirerek, aynen bir elektrona ilişkin olarak elde ettiğimiz dalga fonksiyonu gibi, söz konusu o kişiye ilişkin olarak da -onun muhtemel davranış biçimlerini ihtiva eden bir hareket denklemini (!) çıkarırsak- onu “**tanımış**” oluruz. Sonra, bu bilgileri temel alarak da, onun daha sonraki ilişkilerde -süreçlerde- göstereceği davranışlara ilişkin muhtemel sonuçları belirleriz. Yani, bir insanı ne kadar iyi tanırsak, onun ileride ortaya çıkabilecek davranışlarını da o kadar önceden -belirli bir yanılma payı bırakarak- **tahmin etme** olanağına sahip olmuş oluruz.¹⁶

¹⁶ Evet, belirli bir yanılma payı... Çünkü, “çevreden” gelecek girdileri hiçbir şekilde önceden tam olarak bilmek mümkün değildir...